

Inleiding

Bij de voorbereiding van de Omgevingsvisie Hoeksche Waard wordt veel aandacht besteed aan de dorpen en de leefbaarheid daarvan. Op zich is dit goed te begrijpen. Het merendeel van de Hoeksche Waarders woont namelijk in een van de dorpen.

De dorpen vormen echter maar een deel van het ruimtelijk beeld van de Hoeksche Waard. Vooral beeldbepalend is het buitengebied. De Hoeksche Waard behoort tot de 20 Nationale landschappen in Nederland en is onderdeel van het nieuwe Nationale Park NL Delta. Kenmerkend is de inpolderingstructuur van zeekleigronden met veelal beplante dijken en oude kreken of kreekrestanten. Buitendijks zijn slikken, gorzen en restanten van grienden te vinden.

Landbouw, natuur/landschap en recreatie zijn de belangrijkste dragers van dit karakteristieke landschap. Mede hierdoor bestaat er een sterke samenwerking tussen verschillende partijen om de kwaliteit en de beleving van het landschap van de Hoeksche Waard te behouden en te vergroten zonder dat dit ten koste gaat van de economische groei.

De Coöperatie Collectief Hoeksche Waard (CCHW), Hoekschewaards Landschap (HWL), LTO Noord afd. de Hoeksche Waard (LTO), Natuurmonumenten (NM) en Stichting Rietgors leveren als 'Groene Alliantie' (GA) daarom graag gezamenlijk een bijdrage aan de Omgevingsvisie. Daarnaast zullen deze organisaties waar nodig op onderdelen zelfstandig eigen bouwstenen aanleveren.

Onze visie richt zich op de kernwaarden van het buitengebied, die aan de Hoeksche Waard in belangrijke mate een gezicht geven. Kernwaarden zijn de openheid, de groenblauwe dooradering (GBDA) en de grondgebonden landbouw. Deze kernwaarden zijn niet alleen essentieel voor de beleving, de combinatie van waarden en functies heeft ook meerwaarde voor biodiversiteit en gebruik. Ook de huidige recreatieve structuren dragen bij aan de beleving en waardering van het landschap en de functies daarbinnen.

De kernwaarden

Kernwaarden van de Hoeksche Waard zijn het grotendeels oorspronkelijke polderpatroon en de openheid van de polders, de ruimte en relatieve rust en vooral buitendijks een aantal robuuste natuurgebieden. Binnendijks is de GBDA structuurbepalend. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt in de grootschalige dooradering – de kreken en dijken - en de kleinschalige dooradering van het gebied met sloten, bermen en akkerranden. Niet alleen in ruimtelijke zin is deze dooradering van groot belang, ook de ecologische betekenis is groot. De dijken en kreken verwijzen ook naar de ontstaansgeschiedenis en zijn daarmee vanuit cultuurhistorisch oogpunt belangrijk.

De vruchtbare polders vormen de basis voor een goed ontwikkelde en innovatieve agrarische sector.

De Groene Alliantie (GA) hecht grote betekenis aan de instandhouding van deze kernwaarden. Dat betekent niet dat er geen ontwikkelingen mogelijk zijn. Om waarden als landschappelijke identiteit, natuur en biodiver-

siteit en een toekomstgerichte, innovatieve landbouw te behouden en te versterken is een integrale benadering nodig met combinatie van functies.

De dijken en kreken

- De dijkstructuur kan worden versterkt door een goed beheer en onderhoud en waar nodig vernieuwing van het bomenbestand op de dijken. Om de beplante dijken en de open polders te accentueren is een forse boombeplanting langs wegen in de polder niet wenselijk. Wel kan op daarvoor in aanmerking komende plekken struweel en min of meer solitaire bomen worden aangebracht, met een gerichte streekeigen soortkeuze. Ditzelfde geldt overigens ook voor de dijken als aanvulling op de boombeplanting. Besdragende struiken zijn van belang voor vogels en insecten. Op verschraling gericht maai-beheer is belangrijk voor de versterking van de ecologische betekenis van de dijken.
- Langs een groot aantal binnendijken is bebouwing aanwezig, soms in de vorm van lintbebouwing in wisselende dichtheden en wisselende ouderdom. Op een aantal plaatsen komt bedrijfsbebouwing voor, al dan niet met een agrarische functie. Bij sanering van dijkbebouwing of verplaatsing van te saneren bebouwing in een dijklint vormt de instandhouding van de herkenbaarheid van de dijk een belangrijk aandachtspunt. Dit betekent o.a. het voorkomen van tweedelijns bebouwing. Daarnaast kan door erfbebouwing en beplanting het dijkkarakter worden geaccentueerd.
- Voor de kreken is goed beheer en onderhoud van belang. Kreken kunnen daarbij als katalysator dienen om verschillende waarden en functies te verbinden: aan- en afvoer van water, waterberging, waterkwaliteit, versterking biodiversiteit en extensieve recreatie. In verband met de openheid moet boombeplanting en opslag van bomen langs kreken worden tegengegaan. Uitzonderingen in de vorm van een solitaire boom of enkele knotwilgen zijn denkbaar en kunnen een bijdrage leveren aan de herkenbaarheid en beleving. Ook de toekomstige ruimte voor waterberging is een aandachtspunt.
- Het bouwen van woningen en andere gebouwen langs kreken moet worden voorkomen. Kleine, op recreatie gerichte elementen, zoals vissteigers moeten wel mogelijk zijn. Kreken kunnen voor de rustzoekende en op natuurbeleving gerichte recreant een belangrijke functie vervullen.

Ecologisch onderhoud

- Uitgangspunt voor de toekomst is ecologisch onderhoud van dijken, kreken, bermen en overig openbaar gebied. Vaak is op verschraling gericht beheer voldoende. Als bij de uitvoering van werkzaamheden herinzaai van bermen en andere elementen nodig is, moet al in de aanbestedingsfase rekening worden gehouden met zaadmengsels en soorten die, rekening houdend met de lokale omstandigheden, de biodiversiteit versterken. Bij voorkeur wordt gewerkt met bedrijven die de doelstellingen van de Green Deal Infra-natuur onderschrijven. Het gaat daarbij om bedrijven die hun ervaring en kennis willen inzetten om biodiversiteit bij de uitvoering van de werkzaamheden vanzelfsprekender te maken. Hiervoor zijn niet alleen de bestekken van belang, maar ook de kennis en inzet van degenen die feitelijk het werk uitvoeren en 'aan de knoppen draaien'.
- Een dergelijk beheer en onderhoud zal mogelijk op korte termijn duurder zijn dan het tot nu toe gebruikelijke onderhoud. Op langere termijn kan dit leiden tot besparing. Mede hierdoor is inbedding in een langetermijnvisie nodig. In een maatschappelijke kosten-batenanalyse zal ecologisch beheer beter scoren dan alleen kijkend naar financiën. Onderzoek naar de mogelijkheden van een nuttig, maar ook economisch verantwoord gebruik van maaisel langs kreken, dijken, bermen en natuurgebieden is wenselijk.
- Bij het uitvoeren van onderhoud is ook de afstemming van de uitvoering tussen de verschillende beheerders van belang. Daarbij moet worden voorkomen dat direct na afloop van het (vermeende) broedseizoen een kaalslag plaats vindt. Nu de hele Hoeksche Waard onder 1 gemeente valt, ligt er een opgave voor de gemeente om het voortouw te nemen bij de afstemming tussen de verschillende infrastructuurbeheerders. Naast de gemeente Hoeksche Waard zijn dit het waterschap Hollandse Delta, de provincie Zuid-Holland, Rijkswaterstaat en Prorail. Ook kunnen andere beheerders hierbij worden betrokken, zoals HWL, NM, SBB, CCHW en LTO.

- Ook het onderhoud van sloten en andere watergangen verdient de aandacht. Uiteraard moet de functie voor aan- en afvoer van water en waterberging gewaarborgd zijn. Onderhoudswerkzaamheden moeten gebeuren met oog voor de combinatie van functies. Hiervoor en voor de vergroting van kennis bij beheerders en bij degenen die de werkzaamheden uitvoeren is aandacht nodig om de werkzaamheden met gevoel voor biodiversiteit uit te voeren. De watergangen zelf kunnen bijdragen aan opgaven voor waterberging.

Natuurgebieden

- Bestaande natuur moet worden beschermd. Nieuwe ontwikkelingen die een nadelig effect op de natuur hebben worden alleen mogelijk gemaakt onder voorwaarden. Van belang daarbij zijn onder andere verstoring door geluid, betreding of verlichting. Een natuurtoets geeft inzicht in de mogelijke effecten en voorwaarden. Het gaat daarbij niet om de bedrijfsvoering van bestaande landbouwbedrijven. De buitendijkse randen van de Hoeksche Waard moeten passen bij de natuurfunctie en beter beleefbaar zijn. Vanuit een visie moeten ontbrekende schakels worden opgepakt. Rekening houden met de uitstraling en effecten op de omgeving (bereikbaarheid, effecten op flora en fauna) is voorwaardelijk.
- Nog ontbrekende schakels in het natuurnetwerk en in ecologische verbindingszones moeten worden ingevuld. Natuurgebieden, dijken en kreken worden zoveel mogelijk met elkaar en met de kleinschalige dooradering verbonden, zodat zoveel mogelijk gebruik kan worden gemaakt van de symbiose tussen deze elementen. Deze schakels en verbindingen zijn cruciaal voor het goed functioneren van de GBDA.
- Kreken en andere watergangen kunnen verder verbeterd worden door het uitbreiden van gevarieerde moerasoever, het pleksgewijs scheppen van diepere delen en het vergroten van het volume aan water. Op basis van een maatschappelijke kosten-batenanalyse worden kosten en opbrengsten verdeeld over de diverse belanghebbenden.

Landbouw

- Binnen de agrarische sector vindt, net zoals in veel andere sectoren, een proces van schaalvergroting plaats. De keerzijde daarvan is dat veel agrariërs stoppen met hun bedrijf. Mede door de schaalvergroting is er behoefte aan grotere bedrijfsgebouwen. Ook stellen consumenten steeds hogere eisen aan de kwaliteit van producten. Met de min of meer traditionele bedrijfsbebouwing kan hierin niet worden voorzien. Voldoende uitbreidingsmogelijkheden voor grondgebonden agrarische bedrijven gericht op efficiëntie en op innovatie zijn cruciaal. De landschappelijke inpassing van de bedrijfsbebouwing vormt naast het vergroten van de biodiversiteit een belangrijk aandachtspunt. Erfbeplanting moet in de huidige ruimtelijke ordeningspraktijk veelal binnen het bouwvlak worden gerealiseerd. Dit kan knellen wanneer wordt gestreefd naar kwaliteit. Kwaliteit is in onze optiek belangrijker dan dwingende bouwvlakgrenzen. Die kwaliteit moet dan wel worden geborgd, zodat er zekerheid is over de uitvoering.
- Voorzieningen zoals water- en mestbassins zijn nodig voor een efficiënte bedrijfsvoering. Glastuinbouwbedrijven kunnen niet functioneren zonder een dergelijke voorziening. Voor de akkerbouw zijn mestbassins nodig als tussenopslag in de route van een circulaire bedrijfsvoering. De bassins detoneren vrijwel altijd in het landschap en kunnen beter worden ingepast wanneer ze worden omgeven door struweel. Het mes snijdt daarbij aan twee kanten: ze tasten het landschap minder aan en kunnen door een gericht sortiment een bijdrage leveren aan versterking van de biodiversiteit. Toediening van mest is niet op iedere willekeurige plaats mogelijk. Met het oog op bereikbaarheid en openheid is aandacht nodig voor de plek waar deze voorzieningen worden gerealiseerd.
- Duurzame landbouw kan op verschillende manieren bijdragen aan versterking van de biodiversiteit. Akkerranden vervullen daarbij een belangrijke functie:
  - voor natuurlijke plaagbestrijding.
  - voor bijen en andere insecten;
  - als foerageergebied voor akkervogels;
  - als buffer met het oog op waterkwaliteit;

- voor vergroting van aantrekkelijkheid van het landschap.
- De positieve effecten van akkerranden die tot nu toe naar voren zijn gekomen, moeten versterkt worden. Een verdere ontwikkeling en verdieping is nodig om akkerranden als duidelijke schakels in de groenblauwe structuur te laten fungeren. Samenhang op gebiedsniveau is belangrijk. Die samenhang – en ook de samenhang met andere elementen - is nu nog onvoldoende.
Doorontwikkeling van akkerranden is noodzakelijk, maar moet ook aantrekkelijk zijn voor de agrariër, ook in financiële zin. Mogelijkheden voor versterking van de biodiversiteit, als opmaat naar een natuurinclusieve landbouw, zijn er zeker. Maatschappelijke en financiële waardering is nodig om stappen voorwaarts te maken.
- Een gezonde bodem is de basis van een toekomstbestendige landbouw, ook in relatie tot het veranderende klimaat. Onderzoek heeft aangetoond dat gezonde landbouwbodems met voldoende organische stof en veel microbiologische biodiversiteit in staat zijn een grotere bijdrage te leveren aan CO₂-opslag, waterberging en droogtebestrijding. Kringloop landbouw zal naast de weerbaarheid van de bodem ook de weerbaarheid van de gewassen verhogen en het mogelijk maken om met minder externe input ziekten en plagen te bestrijden. Nader onderzoek is nodig naar de mogelijkheden om organische reststromen te gebruiken voor het vergroten van de weerbaarheid van de bodem.
- Als ‘tegenhanger’ van ontwikkeling en schaalvergroting komen ook agrarische bedrijfsgebouwen vrij. Hiervoor zal een nieuwe functie moeten worden gevonden. Waar sprake is van cultuurhistorische waarden moeten deze worden gerespecteerd. Dit kan zowel door conserveren als ontwikkelen.
De uitstraling van vervolgfuncties moet in overeenstemming zijn met het karakter van het gebied. Aspecten die daarin betrokken moeten worden zijn verkeer aantrekkende werking, licht, lucht en geluid. Om verrommeling van het landschap te voorkomen, zullen nieuwe functies in gebouwen moeten worden ondergebracht. Voor gebruik van erven voor opslag of andere bedrijfsactiviteiten is grote terughoudendheid noodzakelijk.
- De minst bezwaarlijke vervolgfunctie voor vrijkomende agrarische bebouwing is wonen. Tot nu toe wordt veelal de stelregel gehanteerd dat de bedrijfswoning kan worden bestemd tot burgerwoning, meer woningen in het buitengebied worden niet wenselijk geacht. Wanneer een of een enkele extra woning kan bijdragen aan de instandhouding van waardevolle bebouwing of het ensemble van bebouwing en erf, dan hoeft enige uitbreiding van woonbebouwing, met respect voor de landschappelijke kwaliteit, niet bij voorbaat te worden uitgesloten. Ieder initiatief zal daarbij op zijn kwaliteit moeten worden beoordeeld, aan de hand van de kernkwaliteit van het landschap en zijn effect op de omgeving.

Ruimtelijke ontwikkelingen

- Nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen moeten niet alleen worden getoetst aan de impact op landschap, natuur en agrarisch grondgebruik, ze moeten leiden tot een groenblauwe versterking van het landschap en klimaatbestendig zijn. Ruimtelijke maatregelen kunnen mede bijdragen aan het voorkomen of beperken van schade als gevolg van hevige buien en perioden met droogte.
- Energiemaatregelen afstemmen op de eigen energiebehoefte van de Hoeksche Waard. Geen zonnepanelen op landbouwgrond zolang er voldoende alternatieven zijn die geen impact hebben op de kwaliteit en de beleving van het landelijk gebied. Ook hier streven naar combinatie met vooral gebouwde functies, o.a. door intensiever benutten van daken maar ook door onderzoek naar andere functiecombinaties die mede door technologische ontwikkelingen mogelijk worden.

Tot slot

Het hebben van een Omgevingsvisie is geen garantie voor de kwaliteit van het landschap. Het ontslaat alle partijen niet om te blijven samenwerken met als doel om deze kwaliteit te behouden en te versterken. Samenwerken houdt ook in dat subsidiestromen ontschot worden zodat met meer middelen meer doelen en effecten bereikt worden.